

Kállai Krisztina:

A TERMÉSZETI KATASZTRÓFÁK KÖVETKEZTÉBEN MEGJELENŐ EMBERKERESKEDELEM KAPCSÁN JELENTKEZŐ KIHÍVÁSOK KEZELÉSE

DOI: 10.35926/HSZ.2025.2.6

ÖSSZEFOGLALÓ: Az elmúlt évtizedben számos végzetes, egymástól eltérő jellegű, a társadalmi biztonságunkat fenyegető, súlyos károkat és emberáldozatokat követelő katasztrófát élhettünk át, melyek során jelentősen megnőtt az érintettek kizsákmányolásával járó emberkereskedelem-típusú tevékenységek száma, melyek hatásainak elhárításában a Magyar Honvédség is rendszeresen jelentős szerepet vállalt. A szerző szerint a katasztrófák következményeinek szerteágazó és komplex sajátosságai miatt átfogó megközelítés szükséges a megelőzés és az újjáépítés terén. Ennek hatékony része lehet a coaching technikák alkalmazása az érintettek körében, a pszichoszociális típusú segítségnyújtás kellő hatékonyságát elősegítve, ami jelentősen hozzájárulhat a sikeres helyreállítás és a társadalomba történő reintegráció folyamatának elindításához.

KULCSSZAVAK: természeti katasztrófák, veszélyhelyzetek, átfogó megközelítés, környezeti migráció, coaching, emberkereskedelem

A SZERZŐRŐL:

Kállai Krisztina az Óbudai Egyetem Bánki Donát Gépész és Biztonságtechnikai Mérnöki Kar Biztonságtudományi Doktori Iskola hallgatója (ORCID: 0000-0002-6558-0507; MTMT: 10058677)

BEVEZETÉS

A természeti vagy civilizációs eredetű veszélyek és egészségügyi vészhelyzetek előfordulása világszerte folyamatosan növekszik. A természeti veszélyek a legvalószínűbb öt kockázat közül háromért és a legnagyobb hatású kockázatok közül négyért felelősek, ezen belül az ember által okozott veszélyek is rendkívül jelentős szintet mutatnak a károk és a veszteség mértékének tekintetében.¹

A természeti és a technológiai katasztrófák jövőbeni növekedésével ezeknek a váratlanul kialakuló katasztrófáknak az egészségügyi hatása is várhatóan növekedni fog a jövőben, különösen a magas átlagjövedelemmel rendelkező országokban. A katasztrófákat követő veszteségek költségei az egekbe szöknek, ami rendkívül nagy terhet ró az egyes régiók kormányaira, a segélyszervezetekre és az érintett térségben élő adófizetőkre. A probléma megoldásaként az egészségügyi és a környezeti kockázatok egy átfogó modellbe történő integrálása csökkenthetné az érintett térségek társadalmi jellegű költségeit.² Összességében

¹ The Global Risks Report 2020.

² Carswell et al. 2022, 3–4.

megállapítható, hogy a katasztrófák pusztító hatással lehetnek egy ország speciális környezeti adottságaira, fizikai és pszichológiai típusú egészségi állapotára, egyéb erőforrásaira és kritikus infrastruktúrájára – különösen akkor, ha a megelőzés, a felkészülés és a válaszlépések tekintetében nincsen összehangolt együttműködés, ami a fenntartható fejlődés lehetőségét és fenntartását jelentősen befolyásolja.³

Hangsúlyozni kell, hogy a természeti katasztrófák, veszélyek vegyi vagy akár nukleáris típusú katasztrófákat is okozhatnak. Számos technológiai, ipari létesítmény, mint például üzemanyag-tároló telepek, vegyi üzemek, erőművek „természetkárosodásra” hajlamos területeken találhatóak. A leggyakoribb természeti jelenségek, amelyek vegyi típusú katasztrófákhoz vezethetnek: az extrém csapadék, az árvizek, az extrém szél és a földrengések. A technológiai, ipari üzemekre vagy rendszerekre gyakorolt potenciális hatások rendkívül széles spektrumot ölelnek fel, beleértve a veszélyes anyagok kibocsátását, az olaj- és a gázvezetékek károsodását, az életfenntartó rendszerek károsodását.⁴

Az olyan természeti jelenségek, mint a földrengések és a földcsuszamlások, kétségtelenül pusztítóbbak az emberélet és a környezeti károk szempontjából, ugyanakkor technológiai veszélyeket, katasztrófákat is okozhatnak. Ahogyan az ipari, a vegyi balesetek esetében is, a következmények az esemény nagyságától, valamint olyan tényezőktől függenek, mint az érintett terület népsűrűsége, a kockázatmegelőző intézkedések és a vészhelyzeti tervezés minősége.⁵ Általánosságban kijelenthető, hogy minél instabilabb a lakosság a társadalmi-gazdasági sajátosságokat tekintve, annál szélsőségesebbek lesznek a természeti események gazdasági, szociális és egészségügyi következményei, melyek közül jelentős kihívást jelenthet a természeti katasztrófát követő emberkereskedelem megjelenése, ami mind a katasztrófa által érintett területen maradó áldozatokat, mind a hazájukat elhagyókat jelentősen érinti.⁶

Ennek értelmében elengedhetetlen, hogy a sikeres katasztrófakockázat-kezelés kialakítása során számoljunk az emberi tényező sajátosságaival mind az érintett áldozatok, mind a fegyveres erők vonatkozásban, mely élő szervezettel rendelkezve, gyorsan mozgósítható és célirányos feladatok elvégzésére alkalmas a katasztrófa által sújtott területeken.

Az emberkereskedők kihasználják a katasztrófa következtében kialakult nagyszámú embertömegben rejlő kizsákmányolás lehetőségét, mely során a legkiszolgáltatottabbak a szülők, illetve felügyelet nélkül maradt gyermekek, akik elsősorban szexuális kizsákmányolás áldozatává válnak.⁷ Az emberkereskedők által okozott életre szóló traumák minden egyes korosztály vonatkozásában megnehezítik a társadalomba történő integrációt, az eredményes részvételt a helyreállításban és az újjáépítési szakaszban, aminek feloldására célravezető elméleti és gyakorlati technikákat fogalmaz meg a coaching módszer, melynek alapvető módszereit a fegyveres szervezet tagjai is célirányosan alkalmazhatják a veszélyhelyzet elhárítása és kezelése során.⁸

³ Besenyő 2019, 7–11.

⁴ Yeon et al. 2020, 3–7.

⁵ Ao et al. 2021, 7–8.

⁶ Besenyő 2014, 297–299.

⁷ Bales 2021, 34–36.

⁸ Olsen–Nesbit 2010, 2–10.

AZ EMBERKERESKEDELEM MEGHATÁROZÁSA ÉS SAJÁTOSÁGAI

A katasztrófák által sújtott régiók áldozatainak védelme és rehabilitációja szempontjából fontos elkülöníteni az emberkereskedelem és az embercsempészet fogalmait, mivel számos esetben – a megfelelő azonosítás hiányában – az emberkereskedelem áldozatait a hatóságok prostituáltként és nem áldozatként kezelik.⁹

Lényeges megkülönböztetni az embercsempészetet és az emberkereskedelmet, mivel a két kifejezés helytelen értelmezése megnehezítheti a hatóságok gyakorlati intézkedéseit mind az emberkereskedők, mind az áldozatok vonatkozásában. Az embercsempészet esetében az egyének saját elhatározásból fizetnek a csempészeknek a kívánt célországba történő szállításért, ezzel szemben az emberkereskedelem egy rendkívül összetett fogalom, illetve változó a jelenség megítélése a különböző országok egymástól eltérő szabályozása miatt.

Az emberkereskedőkre jellemző, hogy erőszakkal hurcolják el áldozataikat hazájukból, vagy saját szülei adják el őket, de számos esetben a szegénység elől menekülnek jól fizető és megbízható munkalehetőség reményében, akik így életre szóló adósságot halmoznak fel az utazás további költségeinek fedezésére, és a későbbiekben rabszolga típusú munkával fizetnek meg az emberkereskedőnek.¹⁰ Az ilyen áldozatok között sok fiatal lány van, akiket hamis ígéretekkel csábítanak el a hazájukból, azzal ösztönözve őket, hogy a külföldi munka lehetőségével anyagi segítséget nyújthatnak a családjuknak. Az emberkereskedők módszerei változatosak, egyetlen céljuk a kizsákmányolás, többnyire szexuális kizsákmányolás formájában. A jelenség, azaz a szexkereskedelem komplex sajátosságai és az országok általi eltérő megítélése miatt nehéz pontosan meghatározni az emberkereskedők által alkalmazott kizsákmányolási forma egységes fogalmát.¹¹

Alapjában véve az emberkereskedelem az alapvető emberi jogokat megsértő súlyos bűncselekmény, melynek megelőzését és kezelését jelentős nemzetközi és európai irányelvek határozzák meg. A 2000. december 12-én Palermóban meghatározott 55/25. számú ENSZ Kábítószer- és Bűnügyi Hivatali rendelet alapján határozható meg az emberkereskedelem, az emberi áldozatok gyűjtése-toborzása, szállítása, elrejtése, kényszerítése, korlátozása, csábítása és fizikai bántalmazása.¹² Továbbá az emberkereskedelem olyan bűncselekményként értelmezhető, ahol a prostitúció típusú kizsákmányolás áldozatai túlnyomórészt nők és gyermekek. Fontos megemlíteni, hogy a későbbi egyezmények hatálya már mindkét nemre kiterjed – ezért mind a nők, mind a férfiak lehetnek az emberkereskedelem áldozatai. Ugyanakkor a politikai nyilatkozatok és irányelvek továbbra is azt hangsúlyozzák, hogy a szexuális kizsákmányolás áldozatai többnyire nők és kiskorú lányok.¹³

Mivel az országok egymástól eltérő büntetőjoggal és kulturális hagyományokkal rendelkeznek, ezért számos esetet nem tekintenek emberkereskedelemnek, hanem a kizsákmányolt áldozatokat kezelik és ítélik el bűnözőkként. Ebben az értelemben határozottan kijelenthetjük, hogy az emberkereskedelem számos probléma és kihívás szintézise. Az egyik ilyen kihívásnak tekinthető a környezeti migráció, mely az illegális migráció fogalmának részeként reménytelen helyzetbe került áldozatok körében jelenik meg a természeti katasztrófák következtében. Azaz az otthonukat, a katasztrófa sújtotta területet elhagyó érintettek

⁹ Aronowitz 2001, 163–195.

¹⁰ Dalla 2021, 5–36.

¹¹ Hopper 2017, 12–30.

¹² UNODC 2004, 15–24.

¹³ UNODC 2020, 10–12.

reménytelen és rendkívül kiszolgáltatott helyzetbe kerülve az emberkereskedelem áldozataivá válnak. A probléma megoldása egy egységes preventív irányelv kidolgozásnak szükségességét igényli, melynek keretében az érintett országok egységes kritériumot alkalmaznának, valamint az elkövetőket minden országban azonos szempontok alapján kezelnék és ítélnék el.¹⁴

A COACHING ALAPJAI

A természeti katasztrófák által sújtott térségből elinduló kizsákmányolt áldozatok későbbi beilleszkedését számos stresszor¹⁵ nehezíti, úgymint a hazájukban átélt katasztrófa borzalma, a biztonság keresése a megtett út során, az emberkereskedők általi kizsákmányolás és végül a beilleszkedés nehézségei egy új környezetbe.

Az érintettek körében végzett felmérések egyértelműen bizonyítják a környezeti migráció következtében kialakuló mentális betegségek megjelenését, úgymint a poszttraumás stressz szindróma, depresszió vagy generalizált szorongás. Ezek a mentális betegségek jelentős nehézséget okoznak mind a természeti katasztrófa következtében árván maradt kiskorúak, mind a kizsákmányolt felnőttek számára, mivel befolyásolják az iskolai és más intézményes keretek közötti beilleszkedést és egyéb teljesítményalapú tevékenység minőségét.¹⁶ Így a mentális rehabilitáció szükségessége vitathatatlan, melynek egyik kiemelkedően hasznos eszköze lehetne a hosszabb terápiákkal szemben a jelentősen gyorsabb és rugalmasabb megoldásra törekvő coach-típusú módszerek alkalmazása akár a katasztrófa által sújtott térségek infrastrukturális helyreállítását követően, akár egy új környezet keretei között.¹⁷

Az utóbbi években a coaching egyre gyakrabban alkalmazott gyakorlati módszer, mely nemcsak az egészséges mentális állapot elősegítését és a teljesítmény növelését szolgáló életmódbeli, elméleti és technikai eszközök tárháza, hanem a krízishelyzetek esetén is könnyen, gyorsan és rugalmasan alkalmazható módszer. Alapvetően bármely betegellátás során elengedhetetlen az egészséges mentális életmód támogatása és kialakításának segítése, de ennek igénye jelentősen megnő a katasztrófákat követő krízishelyzetekben.

A coaching egymástól eltérő tudományos elméleteken alapul, beleértve a kognitív és a viselkedési pszichológiát, a társadalomtudományok egyes területeit, a pozitív pszichológiát, valamint a szervezeti változást és fejlődést. Ennek értelmében a coaching komplex sajátossága miatt nem létezik egy egységes meghatározás a jelenség definícióját illetően, de leginkább egy olyan módszerként írható le, mint az egyén potenciáljának és teljesítményének maximalizálása érdekében alkalmazott módszer,¹⁸ mely jelentős motivációt teremt az érintettek egyedi megoldásainak tekintetében a jelenre és a célorientáltságra összpontosítva.¹⁹

A coaching különböző típusú technikái alapvetően abból az elméletből indulnak ki, mely szerint az emberek veleszületett képességgel rendelkeznek a fejlődés, valamint a megoldások és a célkitűzési folyamatok kialakítására történő fókuszálás vonatkozásában. Továbbá a coaching folyamatot egy szisztematikus folyamatként értelmezhetjük, amely általában az érintettek folyamatos önirányított tanulásának és személyes fejlődésének elősegítésé-

¹⁴ Bowersox 2018, 267–280.

¹⁵ Stresszoroknak a szervezetre ható külső erőket, körülményeket, vagyis azokat az ingereket nevezzük, amelyek a stresszválaszt létrehozzák.

¹⁶ Choudhury 2006, 529–535.

¹⁷ Fox 2012, 247–252.

¹⁸ Stober–Grant 2006, 1–14.

¹⁹ Bluckert 2005, 91–96.

re irányul.²⁰ A megfelelő módszer kiválasztásának és alkalmazásának érdekében meg kell különböztetni az egészségügyi coachingot és az életvezetési coachingot. Az egészségügyi coaching alapvető célja az egészségnevelés és az egészségfejlesztés gyakorlata, az egyének jólétének javítása és az egészségügyi céljaik elérésének elősegítése érdekében.²¹

Az egészségügyi coaching eltér az életvezetési coachingtól, mivel az egészségügyi coaching konkrét egészségügyi témákra és célokra összpontosít, míg az életvezetési coaching során az érintettek bármilyen, az életüket megnehezítő problémával fordulhatnak a coach-hoz. Ez utóbbi coaching célja a tartós kognitív, érzelmi és viselkedési változások elérése, aminek elsődleges célja az elérni kívánt eredmények és teljesítmény támogatása.²² A coach alapvető feladata az érintettek kognitív torzításainak megszüntetése, melynek keretében alternatív módok elsajátításával a krízishelyzet által érintettek képesek lesznek arra, hogy realisabb döntéseket és terveket dolgozzanak ki a saját célok elérésének érdekében.

A COACHING MÓDSZEREI

A coaching során *megküzdésnek* nevezzük azt a folyamatot, melynek keretében a személy megpróbál szembeszállni a krízishelyzet által teremtett stresszel, és egyik típusa a *problémaorientált megküzdés*, vagyis az erőfeszítések a probléma megoldására irányulnak.

További eredményes módszer a *probléma elemzése*, vagyis az alternatív megoldások kidolgozása. A krízishelyzetek által teremtett stressz és szorongás csökkentésére a leghasznosabb módszer az *érzelempőzpontú megküzdés*, mely alapján a coaching erőfeszítései nem a probléma megszüntetésére, hanem pusztán a negatív érzelmek csökkentésére irányulnak.²³ A krízishelyzetek során a legeredményesebben alkalmazható az *akcióorientált coaching*, mely egy olyan támogató, fejlődést segítő folyamat, amely kontrollálható, és kreatív módon, az addigi gondolati kereteket átlépve segítséget nyújt a coachee,²⁴ vagyis az érintett számára az újabb megoldások kialakításában és azok felszínre hozásában. A technika verbális szinten megközelíthető és fejleszthető tudatalatti érzések és gondolatok megfogalmazását is segíti.

Alapvetően a coaching összes módszerének lényege az „itt és most hangsúlyozása” a jelenre és a jövőre történő koncentráció mellett, illetve a kapcsolatokban rejlő üzenetek kibontása, feldolgozása. A coaching folyamata alatt rendkívül hasznos módszer a többnézőpontúság vagy a szerepcseré elvének alkalmazása, mely szerint az érintettek által megfogalmazott kérdés vagy feldolgozandó probléma akkor közelíthető és oldható meg a leghatékonyabban, ha a krízishelyzet által érintett a helyzetet a saját nézőpontja mellett különböző, más aspektusokból is megvizsgálja, illetve egy konkrét konfliktushelyzet megoldása közben a másik fél és a helyzet egészének távlati nézőpontját is figyelembe veszi.²⁵

Ez a módszer, a „*két szék technika*” többek között a probléma vagy a bizonytalanság megoldása elérésében segíthet, mely eredményeként az úgynevezett belső monológ a technika által felerősödik. A technika alkalmazása alatt a coach megkéri a krízis által érintettet, hogy a belső bizonytalanságával kapcsolatban alakítson ki két vagy akár három nézőpontot, melyeket a különböző székek fognak jelképezni. Az egyik szék az érintett aktív énjét, a másik

²⁰ Stober–Grant 2006: i. m. 18–25.

²¹ Palmer–Whybrow 2003, 91–93.

²² Stober–Grant 2006: i. m. 16–17.

²³ Stewart 2003, 41–43.

²⁴ A coaching „tárgya”, pontosabban az a személy, akire a tevékenység irányul.

²⁵ Peterson 2006, 51–77.

pedig a passzív énjét szimbolizálja. A módszer lehetővé teszi, hogy az érintett szembeállítsa egymással a pozitív és a negatív lehetőségeket, veszélyeket, illetve a technika másik módszere, hogy az adott kérdést szét lehet választani az érzelmek és a racionalitás alapján is.²⁶

A technika legfontosabb pontja és jelentősége, hogy az érintett a problémát minden esetben megvitatja mindkét énjével, ahogyan felváltva átül a másik székbe. Továbbá a módszer révén felszínre kerülhetnek a belső, tudatalatti dilemmák, gondolatok is.²⁷ A probléma megoldásához először a krízishelyzet által érintettek harmóniáját a tudati szinten kell megteremteni, mivel a belső tudatosság kihat a külső relációk alakulására, ennek eredményeképpen a belső harmonizáció megteremtését követően igazán eredményes döntések és hatékony tevékenységek születhetnek.

KÖVETKEZTETÉSEK

A természeti, ipari és egészségügyi jellegű kockázatok és katasztrófák megnövekedett száma jelentős kihívás, és megoldást igényel gazdasági, szociális, egészségügyi és pszichoszociális vonatkozásban az érintett térségekben, mely során az emberkereskedelem egyre intenzívebben tapasztalható jelenség.

Az emberkereskedők által leggyakrabban alkalmazott módszer, a szexuális kizsákmányolás hosszú távú traumát okozva megnehezíti a katasztrófákat követően a társadalomba történő reintegráció és helyreállítás aktív folyamatát az érintett áldozatok számára. A katasztrófák következményeinek szerteágazó és komplex sajátosságai miatt átfogó megközelítés szükséges a megelőzés és az újjáépítés terén. Ennek hatékony része lehet a coaching technikák alkalmazása az érintettek körében, a pszichoszociális típusú segítségnyújtás kellő hatékonyságát elősegítve, ami jelentősen hozzájárulhat a sikeres helyreállítás és a társadalomba történő reintegráció folyamatának megteremtéséhez.

Emellett a kialakult veszélyhelyzetek kezelésére irányuló tevékenységek jelentős szereplőjeként növelni kell a fegyveres szervezetek tagjainak ismereteit az emberkereskedelem sajátosságainak felismerése és azonosítása kapcsán, valamint a szervezet tagjai számára rendkívül hasznos eszköz lehet a coaching alapvető módszereinek elsajátítása és alkalmazása a veszélyhelyzet áldozatai számára nyújtott segítség során.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ao, Yibin et al.: *Impacts of earthquake knowledge and risk perception on earthquake preparedness of rural residents*. Natural Hazards 107, 2021/2. DOI: 10.1007/s11069-021-04632-w
- Aronowitz, Alexis: *Smuggling and Trafficking in Human Beings: The Phenomenon, The Markets that Drive It and the Organisations that Promote It*. European Journal on Criminal Policy and Research, Vol 9, 2001. 06., 163–195. DOI: 10.1023/A:1011253129328
- https://www.researchgate.net/profile/Alexis-Aronowitz/publication/226816609_Smuggling_and_Trafficking_in_Human_Beings_The_Phenomenon_The_Markets_that_Drive_It_and_the_Organisations_that_Promote_It/links/54c958100cf298fd2624e71d/ (Letöltés időpontja: 2024. 12. 31.)

²⁶ Dotlich-Cairo 1999, 42–45.

²⁷ Sicoli–Hallberg 2000, 151–157.

- Bales, Kevin: *What Is the Link between Natural Disaster and Human Trafficking and Slavery?* Journal of Modern Slavery, Vol 6, No. 3, 2021, 34–45. <https://doi.org/10.22150/jms/MOJJ8604> (Letöltés időpontja: 2024. 12. 31.)
- Besenyő János: *Barry Buzan's securization theory and the case of Iraqi Kurdish military action against ISIS in 2014.* Journal of Security and Sustainability Issues, 8(3). 2019. 03., 295–306. DOI: 10.9770/jssi.2019.8.3(1)
- https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3609917 (Letöltés időpontja: 2024. 12. 31.)
- Besenyő János: *Magyar katonai és rendőri műveletek az afrikai kontinensen, 1989–2019.* Óbudai Egyetem, Biztonságtudományi Doktori iskola, 2019, 7–11. https://real.mtak.hu/100069/1/dr.BesenyoJanoskonyv_teljes_WEB.pdf (Letöltés időpontja: 2024. 10. 29.)
- Bluckert, Peter: *The similarities and differences between coaching and therapy.* Ind Commer Train, 37, 2005, 91–96. DOI: 10.1108/00197850510584241
- Bowersox, Zack: *Does Human Trafficking Extend Conflict Duration?* Journal of Human Trafficking, 5(4), 2018, 267–280. <https://doi.org/10.1080/23322705.2018.1486630> (Letöltés időpontja: 2024. 10. 29.)
- Carswell, Andrew et al.: *Disaster affected households and their subsequent preparedness measures.* SSRN Electronic Journal, 2022. 01. DOI: 10.2139/ssrn.4008748
- Choudhury, Waziul et al.: *Mental health and psychosocial aspects of disaster preparedness in Bangladesh.* International Review of Psychiatry Journal 18(6): 529–535, 2006. DOI: 10.1080/09540260601037896
- Dalla, Rochelle et al: *Identifying and Assisting Human Trafficking Survivors: A Post-Training Analysis of First Responders.* Journal of Sociology and Social Welfare, 47(4), 2021, 5–36. DOI: 10.15453/0191-5096.4398
- Dotlich, David L. – Cairo, Peter C.: *Action Coaching: How to Leverage Individual Performance for Company Success.* Jossey-Bass, New York, 1999.
- Fox, Jeffrey et al.: *The effectiveness of psychological first aid as a disaster intervention tool: Research analysis of peer-reviewed literature from 1990–2010.* Disaster Medicine and Public Health Preparedness, 2012/6, 247–252. DOI: 10.1001/dmp.2012.39
- Hopper, Elizabeth: *Trauma-Informed Psychological Assessment of Human Trafficking Survivors.* Women and Therapy, 40(1-2), 2017, 12–30. DOI: 10.1080/02703149.2016.1205905
- Olsen, Jeanett – Nesbitt, Bonnie: *Health coaching to improve healthy lifestyle behaviours: an integrative review.* Am J Health Promot, 2010, 2–10. DOI: 10.4278/ajhp.090313-LIT-101
- Palmer, Stephen – Whybrow, Alison: *Health coaching to facilitate the promotion of healthy behaviour and achievement of health-related goals.* International Journal of Health Promotion and Education, 2003/3, 91–93. DOI: 10.1080/14635240.2003.10806231
- Peterson, D. B.: *People are complex and the world is messy: a behavior based approach to executive coaching. Evidence based coaching.* In: Stober, Dianne R. – Grant, Anthony M. (szerk.): *Evidence based coaching handbook: Putting best practices to work for your clients.* John Wiley and Sons, Inc., New Jersey, 2006, 51–77.
- Sicoli, Lisa – Hallberg, Ernest: *An Analysis of Client Performance in the Two-Chair Method.* Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy, Vol. 32 No. 2, 1998, 151–157.
- Stewart, Moira et al.: *Freeman TR: Patient-Centered Medicine.* Radcliffe Medical Press Ltd, Cornwall, 2003.
- Stober, Dianne R. – Grant, Anthony M. (szerk.): *Evidence based coaching handbook: Putting best practices to work for your clients. Introduction.* John Wiley and Sons, Inc., New Jersey, 2006, 1–14.

- *The Global Risks Report 2020 15th Edition*. Strategic Partners: Marsh & McLennan and Zurich Insurance Group, 2020. http://www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risk_Report_2020.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 01. 01.)
- UNODC: *United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto*. United Nations, New York, 2004. https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf (Letöltés időpontja: 2024. 12. 31.)
- UNODC: *Global Report on Trafficking In Persons*. United Nations, New York, 2020, 10–12. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/2021/GLOTiP_2020_15jan_web.pdf (Letöltés időpontja: 2025. 01. 01.)
- Yeon, Da-Hye et al.: *The effects of earthquake experience on disaster education for children and teens*. International Journal of Environmental Research and Public Health, 17 (15), 2020, 3–7. DOI: 10.3390/ijerph17155347
- <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC7432759/pdf/ijerph-17-05347.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 01. 01.)